

HABERTÜRK, SABAH VE BİRGÜN GAZETELERİNDEKİ SURİYELİ MÜLTECİ HABERLERİNİN ELEŞTİREL SÖYLEM ÇÖZÜMLEMESİ

Critical Discourse Analysis of Syrian Refugee News in the *Habertürk*, *Sabah* and *Birgün* Newspapers

Merve ÇALIK*, Kemal Cem BAYKAL**

ÖZET

Dünyanın birçok yerinde tarih boyunca süregelen ve küresel bir insanlık meselesine dönüşen mülteci konusu, Suriye'deki iç savaşın ardından 2011 yılı itibari ile Türkiye'de de gündem konusu haline gelmiştir. Suriye vatandaşları ülke değiştirmek durumunda kalmış ve Türkiye'ye göç etmişlerdir. Hem geleneksel medyada hem de yeni medyada 'Suriyeli mülteci' konusu, farklı bakış açıları ile ele alınmıştır. Medyada çıkan her haber farklı bakış açılarının birer yansıması olarak görülebilir ve haberi yazan kişinin süzgecinden geçirilerek meydana gelir. Haberde kullanılacak her ayrıntı o kişinin belirlediği amaç doğrultusunda ortaya konulmaktadır; bu bağlamda, haberler arasında ideolojik farklılıklar oluşmaktadır. Bu argümanlar göz önünde bulundurularak, bu çalışmada Suriye'den Türkiye'ye göç etmek durumunda kalan Suriyeli mültecilerin Türkiye medyasındaki temsili incelenmiştir. Bu amaç doğrultusunda, Teun A. Van Dijk'in Eleştirel Söylem Çözümlemesi Modeli kullanılmıştır. Bu model ile 2019'daki Ocak, Şubat ve Mart ayları arasında Habertürk, Birgün ve Sabah gazetelerinin online arşivlerinde Suriyeli mültecileri konu edinen haberler nefret söylemi bağlamında analiz edilmiştir. Bu yönü ile araştırma sosyolojik bir boyut da taşımaktadır. Araştırmanın sonunda ideolojik farklılıklardan kaynaklanan haberlerdeki farklı görüşler analiz edilmiştir. Bu farklı görüşler üzerinden yapılan analizlerle gerçeğin yeniden nasıl üretildiği ortaya konulmuş ve bahsi geçen gazetelerin yayın politikalarındaki farklılıklara odaklanılmıştır. Araştırmanın sonucunda, *Birgün* gazetesinin Suriyeli sığınmacılara karşı herhangi bir nefret söyleminde bulunmadığı ve mülteci haberlerini verirken konuyu mağduriyet teması içerisinde işleyerek hümanist bir bakış açısı ile ele aldığı gözlemlenmiştir. *Sabah* gazetesinin mülteci haberlerini aktarırken fedakârlık olgusundan yararlanarak kamuoyu oluşturmaya çalıştığı, böylece mültecilerin maddi ve manevi yük olduğu

* Yüksek Lisans Öğrencisi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Medya ve Kültürel Çalışmalar Anabilim Dalı-Çanakkale. E-posta: calikmerve@hotmail.com. ORCID ID: 0000-0001-7776-1260.

**Dr. Öğr. Üyesi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Radyo Televizyon ve Sinema Bölümü-Çanakkale. E-posta: kcbaykal@comu.edu.tr. ORCID ID: 0000-0002-6879-4391.

algısını yıkmaya çalıştığı sonucuna varılmıştır. *Habertürk* gazetesinin ise bazı haberlerinde Türkiye’de meydana gelen olayların sorumlusu olarak mültecileri gösterme yönelimine sahip olduğu, bazı haberlerinde ise mültecilere karşı sahiplenici bir tutum sergilediği gözlemlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Göç, Mülteci, Suriye Savaşı, Nefret Söylemi, Eleştirel Söylem Çözümlemesi.

ABSTRACT

The so-called refugee crisis, which has continued throughout history in the world and turned into a global humanitarian issue, has also become one of the most significant subjects on the agenda of Turkey since the outbreak of the Syrian civil war in 2011. This resulted in a mass migration of Syrian citizens to Turkey. The issue of Syrian refugees has been taken into consideration from different perspectives both in traditional media and new media. Every news published in the media can be seen as a reflection of different perspectives and occurs through the filter of the person who writes the news. Every detail to be used in the news is put forward for the purpose determined by that person; in this context, ideological differences occur between the news. Considering these arguments, this study investigates the representation of Syrian refugees, who have had to flee Syria, in Turkish media. For this purpose, Teun A. Van Dijk’s Critical Discourse Analysis Model was used. Through this model, in the online archives of the *Habertürk*, *Birgün* and *Sabah* newspapers between January, February and March 2019, the news about Syrian refugees were analysed within the context of hate speech. This study, therefore, also has a sociological dimension. At the end of the study, different opinions in the news stemming from ideological differences were analysed. The analysis of these different views revealed how the reality was reproduced, which, for that reason, helped investigate the differences in the publication policies of the aforementioned newspapers. As a result of the research, it was observed that the *Birgün* did not use hate speech against the Syrian refugees and handled the issue with a humanist point of view while reporting the refugees news. It was concluded that the *Sabah* tried to create public opinion by making use of the concept of sacrifice while conveying the refugee news, thus attempting to undermine the perception that the refugees were economically and morally burden. It was also revealed that the *Habertürk*, on the one hand, had a tendency to hold the Syrian refugees responsible for undesirable events occurring in Turkey while it, on the other hand, had a possessive attitude towards the refugees.

Key Words: Migration, Refugee, Syrian War, Hate Speech, Critical Discourse Analysis.

Giriş

İç savaşlardan, devlet stratejilerinden ve benzeri birçok sebepten dolayı insanlar ülkelerini terk etmek ve başka bir ülkede yaşamak zorunda kalmışlardır. Bu insanlar ‘mülteci’ olarak adlandırılmaktadır.

Türk Dil Kurumunun tanımına göre (2019) “mülteci” kelimesi Arapça kökenli olup bu kelimenin Türkçe karşılığı “sığınmacı”dır. Sığınmacı ise “[b]aşka bir ülkeye veya yere sığınmış olan kişi, sığınık, mülteci” ya da “[y]abancı bir ülkede iltica etmeden önce belirli bir süre kalan kimse” olarak tanımlanmıştır. 2011 yılının Mart ayından itibaren, Suriye’de devam eden çatışmalar ve iç savaş yüzünden, birçok insan hayatını kaybetmiş ya da ülkelerini terk etmek zorunda kalmıştır. Suriye’nin komşuları olan Mısır, Ürdün, Lübnan ve Türkiye de, yaşanan bu sürecin akabinde, kapılarını Suriyeli mültecilere açmıştır. Göç etmek zorunda kalan Suriye vatandaşları, göç sırasında ve göç ettikleri ülkelere vardıklarında da çeşitli problemlerin üstesinden gelmek zorunda kalmıştır. 2013 yılı itibari ile Türkiye’ye göçler gitgide artmış ve yaklaşık 180 bin sığınmacının Türkiye’deki kamplarda yaşadığı ve bu sayıdan çok daha fazlasının da kamp alanları dışında bulunduğu tespit edilmiştir. 2015 yılına yaklaşırken Türkiye’de Suriyeli sığınmacıların sayısının iki milyondan fazla olduğu bilinmekteydi. Yıllar içerisinde neredeyse ikiye katlanan Suriyeli mültecilerle beraber Türkiye’deki sosyal, kültürel ve ekonomik dokunun değiştiği gözlemlenmiştir (Erdoğan, 2019: 1-2).

Birçok açıdan Türkiye’deki mevcut yapıyı dönüştüren Suriyeli mülteciler kamp alanlarında yaşadıkları güvenlik, sağlık ve barınma sorunlarından dolayı Ankara, İstanbul, İzmir, Gaziantep gibi büyükşehirlere göç ederek kendilerine sağlanan imkânlar ile ev kiralamıştır. Bu sığınmacılardan bazıları iş hayatına atılmış, bazıları ise geçici tarım işçiliği gibi kayıt dışı ve iş güvenliği neredeyse hiç olmayan işlerde düşük ücretler karşılığında çalışmaya başlamışlardır (Gül, 2018: 10).

Kamp alanlarında barınamayan ya da kendi imkânları ile ev tutamayan sığınmacılar, sokaklarda, yıkık binalarda, parklarda, meydanlarda ve daha birçok açık alanda çadırlar kurarak yaşamlarını sürdürmeye çalışmışlardır. Bu durum, bazı sivil toplum örgütlerini harekete geçirmiş ve akabinde insan haklarının ihlal edildiği görüşü sıkça dile getirilmiştir. Suriyeli mülteciler birtakım ırkçı söylemlere maruz kalmış ve güvenlik tehdidi olarak algılanmıştır; ayrıca, mülteciler yapılan birçok haberde Türkiye için ekonomik bir yük olarak yansıtılmıştır. Dolayısıyla, medyaya yansıyan haberler ile olumsuz bir ‘Suriyeli’ temsili yaratılmış ve bu, sığınmacılara karşı daha da belirginleşen önyargı oluşturmuştur (Arcimaviciene ve Bağlama, 2018: 1).

Belirginleşen bu önyargı ve olumsuz temsil, bu makalenin temelini oluşturmaktadır. Bu çalışmada Türkiye basınında Suriyeli mültecilerin yardımı ihtiyacı olan ve insanı temel haklarından dahi yoksun kişiler olarak

mı yoksa Türkiye için ekonomik bir yük ve güvenlik tehdidi oluşturan kişiler olarak mı yansıtıldığı incelenmiştir. Bu çalışma, 'nefret söylemi' bağlamında, bazen hükümeti eleştiren bazen de hükümete yakın haberler yapan ve bünyesinde birçok farklı düşünceden insanı barındıran *Habertürk*, muhalif olarak konumlandırılabilir *Birgün* ve izlediği yayınlarda hükümete daha yakın bir pozisyon alan *Sabah* gazetelerinin 2019 Ocak, Şubat ve Mart ayları arasında toplam üç ay süre ile Suriyeli mülteciler ile ilgili yapmış oldukları haberlere odaklanmıştır. Bu haberler, Teun A. Van Dijk'in gazete haberlerini analiz etmek amacı ile geliştirdiği 'eleştirel söylem analizi' ile incelenmiştir. Bu yöntemin kullanılmasının temel nedeni, bu yöntem ile farklılaşan ve değişen ifadelerin, ideolojik kodlamaların, çıkarların ve iktidarların özelliklerinin göreceli olarak daha kolay bir şekilde ortaya çıkarılmasıdır (Sözen, 2014: 120).

1. Nefret Söylemi

"Nefret" kelimesi Türk Dil Kurumu'nda (2019) "bir kimsenin kötülüğünü, mutsuzluğunu istemeye yönelik duygu" ve "tiksinme, tiksinti" olarak tanımlanmaktadır. Nefret duygusu, gerek söylem ile gerekse eylemde hoşgörüsüzlüğün beslediği tehlikeli ve güçlü bir duygudur. Söylem ise bir meta eylemidir. Bilgi, anlatım, ideoloji, müzakere, beyan tarzı, güç ve güç mübadelesi ile eyleme dökülen dile ilişkin süreçlerdir. Söylem, yalnızca siyasi değil aynı zamanda sosyal, kültürel ve ekonomi gibi birçok alanda sosyal hayatın tüm yönü ile ilişkili olabilir (Sözen,1999). Söylem, pek çok yaklaşıma dayandırılarak farklı perspektiflerden ele alınıp açıklanan bir kavramdır. Bazı araştırmacılar, söylemi bütün konuşma ve yazma eylemleri olarak görürken, diğerleri ise sadece konuşma uygulamaları olarak değerlendirmiştir. Foucault ise, söylemi diğer tanımlara göre daha genel, tarihi ve gelişme sürecinde olan dil uygulamaları olarak görmüştür (Potter ve Wetherell, 1987). Foucault (1969: 27) her bireyin farklı olduğu argümanından yola çıkarak bireylerin söylemlerinin de farklı olacağını ifade etmektedir. Tarihsel zaman süreci boyunca insanlık, farklı maskeler kullanmıştır. Yani, her bireyin görüşü ve söylemi tarih boyunca farklılık göstermiştir. Söylem, belirli bir süre içerisinde insan gruplarının geliştirdikleri fikirler, ifadeler veya bilgilerdir. Söylem, sohbet ve konuşmaları da içinde barındıran tüm iletişim türlerini kapsar. Bunun yanı sıra, sohbet ve konuşma sadece söz ile ifade edilen önermeler değil, aynı zamanda sosyal dünyayı görme, sınıflara ayırma ve tepki verme şekillerini de içerir (Parker, 2002; Punch, 2005: 92).

Söylem çözümlemesinin üç temel özelliği vardır. Sosyal olma özelliği, söylemin bilinen ilk özelliğidir. Söylemin sosyal olan yönü, kelime ve an-

lamının yanı sıra nerede, kim tarafından, nasıl, kim için veya niçin kullanıldığı ile ilişkilidir. Sosyal ve kuramsal olan yapılar kelimelerin anlamlarını değiştirme özelliğinden gelmektedir; bu yüzden, evrensel bir söylem ortaya çıkmaz. Söylemin ikinci özelliği, bir söyleme karşıt farklı söylemlerin varoluşudur. Son özelliği ise, söylemler arası zıtlıkların olabileceği gibi, söylemler arası belirli bir hiyerarşinin de olabileceğidir. Söylemler iktidar biçimleri, çatışmalar ve hiyerarşi olguları ile ilişkilidir. Kuramsal bağ açısından, söylem ve iktidar kavramı arasındaki ilişki bu noktada oldukça önemlidir. Söylem ve iktidar kavramları bazen o kadar çok iç içedir ki, bazı kuramsal tanımlarda benzer kavramlar olarak ifade edildiği görülmektedir (Punch, 2011: 216).

Nefret kelimesi ve söylem sözcüğünün birleşmesi ile oluşan “nefret söylemi”nin pek çok farklı kişi tarafından tanımı yapılmıştır. Birçok kişi tarafından yorumlansa da dünya genelinde kabul edilen ne bir tanım bulunmamaktadır. Pek çok ülke, “nefret söylemi” anlamına gelen birçok ifadeyi yasaklayan düzenlemeler yapmıştır, yine de nefret söylemi farklı kurum, kuruluş, medya ve kişiler tarafından ele alınmıştır (Çağlak, 2019: 4). En kapsamlı tanımlardan birini de Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi yapmıştır. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi nefret söylemini şu şekilde tanımlamaktadır: “İrkçi nefret, yabancı düşmanlığı, antisemitizm veya hoşgörüsüzlük ifade eden saldırgan milletçilik de dâhil olmak üzere, hoşgörüsüzlüğe dayalı diğer nefret biçimlerini yayan, teşvik eden, savunan ya da haklı gösteren her türlü ifade biçimidir” (akt. Karan, 2012: 84). İfade özgürlüğünün en önemli savunucularından Mill’in kuramı bağlamında düşünüldüğünde de, “ani” bir toplumsal tehlikeye yol açabileceğinden dolayı nefret söylemi tehlikelidir. Mill’in “zarar prensibi” kavramı bu bakımdan önemlidir. Buna göre, birey, kendisinden başka hiç kimsenin çıkarlarını ilgilendirmedeği sürece eylemlerinden dolayı topluma karşı sorumlu değildir; ama başkalarının çıkarlarına zararlı olan eylemlerinden dolayı birey sorumlu hale gelir. Bu durumda birey, hem toplumsal hem de yasal cezaya bağlanabilir (Mill, 2015: 130). Bu argümanlar dâhilinde, nefret söyleminin toplumda potansiyel bir ‘zarar’ unsuru oluşturabileceği ve Mill’e göre ifade özgürlüğü olarak değerlendirilemeyeceği açıktır.

Benzer bir şekilde, Baker nefret söylemini hoş olmayan ifadelerin bile belirli bir değerinin olduğunu savunarak meşrulaştırmıştır. Ona göre, birey kurduğu cümleler ile kendi hayatı hakkındaki temel değerleri ortaya koyar ve bu cümleler ile birey farklı düşüncelere ve hükümlere ulaşabilir (akt. Türay, 2016: 36; Demirbaş, 2017: 2695).

Nefret söylemi, genellikle kışkırtıcı önyargılardan beslenerek hedefindeki kitleleri düşmanlaştırıp bu kitleleri şiddete özendirilmektedir. Günümüz dünyasında, pek çok gelişmiş ülkede de görüldüğü gibi, mülteciler gibi genellikle savunmasız gruplarla toplumun arasında veya o toplumda yaşayan bazı gruplarla çeşitli gerginlikler yaşanmakta ve bu gerginlikler sonucunda da bazen şiddet açığa çıkmaktadır. Nefret söylemi ile ilgili yapılan çalışmalarda, toplumda azınlıkta kalan, dezavantajlı olan ya da görünürlüğü çok fazla olmayan topluluklar, bu söylemin hedefi olarak görülebilir (Çoban, 2015: 226) Bu bağlamda, nefret söylemi birçok farklı temelde ele alınabilir. Bunlardan biri siyasal düşünceleri temel alan nefret söylemidir. Bu nefret söylemi, bir siyasi düşüncenin tamamını hedef alabileceği gibi kısmi olarak küçük bir grup insana da odaklanabilir. Bir diğer nefret söylemi kadına yönelik olandır. Bu söylemin temelinde cinsiyetçi bir yaklaşım söz konusudur ve bu, kadını ötekileştiren ve ikinci sınıf yerine koyan bir söylem türüdür. Sığınmacılara yönelik nefret söylemi de günümüz dünyasında söz konusudur. Bu söylem, etnik grupları, göçmenleri ve yabancı olarak nitelendiren insanlara karşı sergilenen düşmanca tutuma neden olur. Başka bir söylem türü de homoseksüel olarak adlandırılan gay, lezbiyen, transseksüel vb. kişileri cinsel kimliklerinden dolayı hedef alan nefret söylemidir. Bu nefret söylem türleri dışında başta Alevi yurttaşlar olmak üzere Sünni olmayan tüm mezheplere ya da Avrupa’da Müslümanlar bireylere yönelik inancı ve mezhebi temel alan bir nefret söylemi türü de söz konusudur. Zihinsel ve fiziksel engeli olan bireylere karşı da nefret söylemi söz konusu olabilmektedir (Binark ve Çomu, 2012: 13-14). Özbilgin (2019: 292) güç odaklı bir irdelemenin toplumsal politika ve söylemlerin farklı kesimlere olumlu ve olumsuz etkilerini ortaya koyacağını belirtmiştir.

İçinde sadece “nefret” ifadeleri ile ya da duygusu aracılığı ile olmadığı nefret söylemini tespit etmek için oldukça zordur. Bu tür söylem, ilk bakışta normal ya da mantıklı görünen ifadelerde saklanmış olabilir. Bunun yanı sıra, bu ifadeler onur kırıcı nitelikte olsalar da ifade özgürlüğü adı altında birtakım yürürlükteki metinlerden ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin veya diğer kurumların hukukunda barınan ilkelerden yararlanabilir (Weber, 2009: 12).

1.1. Teun A. Van Dijk’in Eleştirel Söylem Analizi

Hollandalı akademisyen Teun A. Van Dijk, yapısalcılıktan uzaklaşarak postyapısalcılığa yaklaşan söylem çalışmaları yaparak alanının önemli öncüllerinden biri olmuştur. Daha çok gazete haberleri üzerine yaptığı çalışmalarda, metin indirgemeci bir yaklaşım ile yetinmeyerek, haberi

üreteni de çözümleme kapsamına dâhil ederek postyapısalcılığa yaklaşmıştır. Dijk, sadece haber çözümlemesine değil aynı zamanda okurun, metin üzerindeki yaratıcı etkisini de önemsemektedir. Okur, haberi okuduğunda onu kendi ideolojisi, bilişsel algısı ve dünya görüşü ile algılayıp diğer bireylerden farklı yorumlar getirmekte ve bu durum onun üzerinde farklı bir etki bırakabilmektedir (Ülkü, 2004: 371-399). Dijk'in haberler üzerinden okuyucuların farklı yorumlamalar yapabileceği fikri Barthes'ın yazılı metin kavramını akla getirmektedir. Barthes bu kavramı kurmaca metinler üzerine geliştirmiş olsa da bu kavram haber metinleri üzerinden de okunabilir. Zira haberler de gerçek olaylardan beslenen kurmaca metinler olarak sınıflandırılabilir. Haberler her ne kadar gerçek olaylardan meydana gelse de, haberi yapan kişinin süzgecinden geçirilerek, yukarıda da belirtildiği gibi, o kişinin ideolojisi, bilişsel algısı ve dünya görüşü ile filtrelenip ortaya konmuş ürünler halini alır. Dolayısıyla, gerçek olay ve muhabirin ortaya koyduğu haber birbirinden uzaklaşır. Bu bağlamda, medya gerçeği yansıtırsa bile bu gerçek, muhabirin süzgecinden geçirildikten sonra gerçeğin yeniden inşası ile ortaya konulmuş bir üründür (Güngör, 2011: 270).

Söylem çözümlemesi, konuşmalarda ve metinlerde meydana gelen sosyal güçlerin kötü niyet ile kullanılması, egemenlik, eşitsizliklerin artması gibi konuları ele alan ve bunlara karşı meydan okuma yollarını araştıran analitik bir söylem incelemesi türüdür. Bu tür araştırmaların ana amacı, toplumsal olaylardaki anlaşılmayan durumları ve yanlışlıkları ortaya çıkarmaktır (Van Dijk, 2003: 352). Metni bir söylem olarak analiz etmek, toplumdaki durumu sorgulamak demektir. Bu bağlamda, bir söylem çözümlemesi yapmak metinleri toplumsal bağlamından ayırmadan tüm boyutları ile değerlendirmektir (Yüksel, 2012: 170). Teun Van Dijk, Eleştirel Söylem Çalışmaları ile basındaki ve televizyondaki haberleri incelemek için yeni bir problem yönelimi geliştirmiş, bu yönelim ile sosyal problemlerin çözümü üzerine yoğunlaşmıştır. Bir grubun diğer grup üzerinde baskı üretilmesinde ya da yeniden üretiminde söylemin gücüne odaklanmıştır (Arkonaç, 2014: 227). Teun A. van Dijk, söylemin ideolojiler yolu ile ortaya çıktığını ve onlara göre şekillendiğini söylemiştir (1988: x). Bu söylemlerin niçin, hangi bağlamda ve kim ya da kimler tarafından üretildiği oldukça önemlidir. Teun A. van Dijk, bu yöntemi ile sadece söylemi değil, aynı zamanda söylem ile temsil edilen derin anlamı da analiz etmeyi amaçlamıştır. Sosyo-bilişsel kuramın kurucusu olarak da bilinen van Dijk, toplum, biliş ve söylem arasında bir ilişkinin olduğunu dile getirmiştir. Ona göre, her söylemin doğduğu yer sosyal bir ortamdır. Başka bir deyişle, söylemin üretimi sırasında bulunulan ortam ve ideolojik yapı oldukça önemlidir ve

bu nedenle van Dijk bağlamsal unsurlardan da yararlanarak haberlerdeki söylemin çözümlenmesinin önemli olduğunu savunmuştur. O, “sentaktik” ve “semantik” olmak üzere dil çözümlemesini iki farklı türde incelemiştir. Haber metinlerini oluşturan cümlelerin dil bilgisi yapıları ile ilişkili olan kısım sentaktik olarak adlandırılır. Cümlenin söz dizilimi, olay anlatılırkenki söz/lexical sıralaması, işlevsel ilişkileri, cümlenin aktif ya da pasif biçimlerinin anlamsal rolünü açıklar. Kelimeler ve cümle üzerinden metnin tamamının anlamına odaklanarak, söylemde vurgu yapılan kısmı ise semantik olarak isimlendirilmiştir (van Dijk, 1988: 6-11).

Van Dijk, metnin söylem çözümlemesini makro ve mikro olarak ikili bir şablon oluşturarak açıklamıştır. Makro yapının alt başlıklarını “tematik” ve “şematik” çözümlenme oluşturmaktadır. Makro yapıda haberlerin girişleri, başlıkları, haberdeki ana olay, haberin kaynağı, bağlamsal bilgi, ardalan bilgi ve haber fotoğrafları ele alınmaktadır. Tematik yapı, teorik açıdan semantik makro yapılar ile açıklanan bir metnin konusunun hiyerarşik bir şekilde düzenlenmesidir. Bu yüzden, tematik yapılar, metinlerdeki en önemli bilgileri tanımlayarak, ilgili konuları ve ilişkileri içerir. Tematik bir incelemenin temel amacı, haberlerdeki söylemin temasını belirlemek, metinlerin koşullu, hiyerarşik ilişkilerini ve anlamsal özelliklerini de belirlemektir. Makro yapının bir diğer kolu ise durum ve yorum bilgisinden oluşan şematik yapısıdır. Şematik yapı, sade ana olay, bağlam, ardalan bilgi si ve yorum hakkında bilgi vermek ile kalmaz, aynı zamanda haber öykülerinde de rol oynayabilir (Dijk, 1988: 73-93). Mikro yapıda ise, daha önce de belirtildiği gibi, sentaktik çözümlenme, bölge bazında uyum, haberde kullanılan sözcüklerin seçimi ve haberde kullanılan retorik incelenmektedir. Bu incelemelerin yanı sıra cümle yapısında aktif ya da pasif bir ifade kullanılıp kullanılmadığı, cümlenin basit mi yoksa karmaşık bir şekilde mi verildiği, haberdeki cümleler arasında nedensellik ve işlevselliğin olup olmadığı, hangi fotoğrafların kullanıldığı ve bilgilerin ve görgü tanıklarının cümleleri de incelenmektedir (Van Dijk, 1988: 6).

2. Eleştirel Söylem Çözümlemesi

Önceden belirtildiği üzere söz konusu gazetelerin 2019 yılı Ocak, Şubat ve Mart aylarındaki çevrimiçi haberlerinde Suriyeli mülteci konusu düzenli olarak incelenmiştir.

2.1. Birgün Gazetesi

Birgün gazetesi çevrimiçi haber sitesinde Suriyeli mültecilerin Türkiye’deki hayatlarının ve Türkiye’ye yönelik ekonomik ve sosyal etkilerinin anlatıldığı haberlere üç ay içerisinde dokuz kez yer vermiştir. Çalışmanın

bu bölümünde bu 9 haberin 4 tanesini incelenmiştir. Bu gazetenin seçilme amacı muhalif ve aynı zamanda Suriyeli mültecilerin bu gazetede ki haberleştirilme biçiminin sol dünya görüşünü ne ölçüde yansıttığının belirlenmesi ile ilgilidir.

Gazetede 02.01.2019 tarihinde “Türkiye’de göçmen işçi olmak: Pasaport rehin sömüründe tavan” başlığı altında Suriyeli mültecilerin iş hayatında yaşadığı zorluklara ve kötü koşullara, aldıkları ücretlerin yetersiz olmasına ve sağlık anlamında hayatlarının değersiz görülmesine, herhangi bir sağlık güvenlerine sahip olmamalarına değinilmiştir. Haberin makro incelemesi yapıldığında, başlık üzerinden kesin bir yargıya ulaşılmıştır. Haberin ana konusu, Suriyeli mültecilerin ucuz işçi olarak kullanılması ve sağlıklarının hatta yaşam haklarının hiçe sayılmasıdır. Alt başlıklarda üç yıl içerisinde işçi cinayetlerinin %96 oranında arttığı vurgulanarak neden sonuç ilişkisi kurulmuştur. Haberin ilk cümlesinde mülteciler için “ucuz işçi”, “ekonomik büyüme için önemli bir kaynak” ifadeleri kullanılarak haber başlığına atıfta bulunulmuştur. Verilmek istenilen mesaj, başlık ve haberin kısa özeti haber girişinde verilmiştir. Haberde kaynak olarak Türk Tabipleri Birliği yayını olan Toplum ve Hekim Dergisi’nin “Göç” başlıklı sayısında Doç. Dr. Aslı Davas’ın “Göçmen işçilerin sağlığını neler belirler?” adlı yazısı kullanılmıştır. Haberde Suriyeli mültecilerin sayısı ve çalışma izni alabilen mültecilerin genele oranı verilerek haberin güvenilirliği artırılmak istenmiştir. Haberde çocuklar dâhil olmak üzere mültecilerin ağır ve insanlık dışı şartlarda çalıştırıldıkları ve bunun sonucunda da çok fazla can kaybının yaşandığı anlatılmıştır.

Haberin mikro yapısı incelendiğinde, haber genelinde ucuz işçi, çalışma zorluğu, hiçe sayılma, ayrımcılık, kötü koşullar, işçi cinayeti gibi olumsuz ifadeler kullanıldığı ve haber üzerinden olumsuz bir etki yaratıldığı görülmektedir. Haberde verilmek istenilen olumsuz mesajlar yüzdeler oranlarla ve rakamlarla desteklenmiştir. Ara başlıkta “ayrımcılık zorluyor” ifadesi ile mültecilere karşı bir ayrımcılığın söz konusu olduğu açıkça belirtilmektedir. Haberin başından sonuna Suriyelilerin yaşam kalitelerinin çok kötü olduğundan, onlara ayrımcılık yapıldığından ve hiçbir şekilde can güvenliklerinin düşünülmediğinden tek tek bahsedilmiştir. Sömürünün yapıldığı ana özne “Suriyeliler” olarak ifade edilmiştir. Haberde kullanılan tüm ifadelerin açık ve anlaşılır şekilde anlatıldığı görülmektedir (Birgün, 2019a).

14.02.2019 tarihinde yapılan “Medyadaki Suriyeli algısı ayrımcılığı tektikleyebilir” haberinin makro incelemesi yapıldığında, medyada yayınlanan haberlerle, Suriyelilere karşı geliştirilen olumsuz tutumun daha da

arttığı konusuna değinilmiştir. Haber başlığı üzerinden kesin bir yargıya ulaşmak ve haberin içeriğini anlamak mümkündür. Haberin kaynağının Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı'nın (TEPAV) “Suriyeliler Haberlerde Ne Kadar ve Nasıl Yer Alıyor” başlıklı bir değerlendirme raporu olduğu belirtilmiştir. Haberde Suriyelilerle ilgili yapılan haberlerde medyanın etkisi araştırılmış ve bu etkinin çok fazla olduğu araştırma sonunda açıkça belirtilmiştir. Haberde herhangi bir alt başlık bulunmamıştır. “Suriyeli”, “mülteci” ve “sığınmacı” kelimeleri ile yayınlanan haberlerde “milyon”, “yaşındaki”, “yakalandı” ve “yaralı” gibi kelimelerin çok fazla kullanıldığı ortaya konulmuştur. Verilmek istenen mesaj haberin son cümlesinde açıkça belirtilmiştir. Haberde, yapılan araştırmaya dair 521 farklı haber kaynağının olduğu ve yaklaşık 28 bin haber başlığının incelendiği gibi sayısal veriler kullanılarak haberin güvenilirliği artırılmıştır. Haberin mikro incelemesi yapıldığında, kullanılan sözcük seçimi ve dil, mültecilerin medya tarafından mağdur edildiğini ortaya koymaktadır. Haberde verilen araştırmaya göre mültecilere karşı peşin hükümler üzerinden medya üzerinden bir algı oluşturulmak istendiği ortaya konulmuştur. Haberde pasif cümle yapıları kullanılmıştır. Ayrıca haberdeki cümle yapıları karmaşık değil, son derece basit ve sadedir (Birgün, 2019b).

Gazetenin 19.03.2019 tarihli “İstanbul’un taşı toprağı ölüm!” başlıklı haberinin makro incelemesi yapıldığında, başlıkta mültecilere karşı herhangi bir olumsuz söylem söz konusu değildir. Haberin giriş kısmında haberin kaynağı olarak İstanbul İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Meclisi'nin İstanbul'da yaşanan iş cinayetleri ile ilgili raporu verilmiştir. Bu rapora göre 2018 yılında İstanbul'da yaklaşık 226 işçi, 2013 ve 2018 yılları arasında ise en az 154 işçi çalışma sırasında hayatını kaybetmiştir. Ayrıca, Türkiye'de meydana gelen her 7 iş cinayetinden bir tanesinin İstanbul iline ait olduğu belirtilmiştir. Bu haber verileri ve sayısal yüzdelerle desteklenerek haberin güvenilirliği artırılmıştır. Haberde bir adet fotoğraf, bir adet grafik ve bir adet şablon verilmiş ve haber içeriği bu veriler ile desteklenmiştir. Haberin Suriyeli mültecilerle ilgili olan kısmı şudur: İstanbul'da 2018 yılında 24 adet mülteci iş kazalarından dolayı hayatını kaybetmiştir. Bu kişilerden 8'i Afganistanlı, 4'ü Suriyeli, 4'ü Türkmenistanlı, 3'ü Pakistanlı, 2'si Azerbaycanlı, 1'i Özbekistanlı, 1'i Rusyalı ve 1'i Ukraynalıdır. Bu haberde Suriyelilere karşı herhangi bir söylem ya da tutum belirtilmemiştir. Haberin mikro incelemesinde ise cümle yapılarının pasif olduğu görülmüştür. Haberdeki genel retoriğe bakıldığında mültecilere karşı herhangi bir algı oluşturulmaya çalışılmamıştır. Mültecilerin, İstanbul'da yaşayan bireyler olarak

hayatlarını kaybettiği vurgusu yapılmıştır. Haberde kullanılan tüm ifadelerin basit ve anlaşılır şekilde anlatıldığı görülmektedir (Birgün, 2019c).

Gazetede 26.03.2019 tarihinde yayınlanan “iki halk bir kazan: Bol kepeçe kardeşlik” başlıklı haberin makro incelemesi yapıldığında mültecilere karşı olumlu bir tavır sergilendiği görülmüştür. Haberin giriş kısmında mültecilerin Türkiye’ye uyum sağlamaya çalışmalarından bahsedilmiştir. Haberin ana konusunun mültecilerin Türkiye’de yaşamaya başladıktan sonra Türkiye’ye onların da yararlı bir şeyler yaparak olumlu bir tutum sergilemek istedikleri belirtilmiştir. Türk vatandaşları ve mülteciler arasında uyumu sağlamak adına aktivitelerin yapıldığı TİAFİ’de mülteci kadınların bir mutfak kurma fikrinin olduğu belirtilmiştir. Bu mutfağa “açık mutfak” adı verilmiş ve bu mutfak sayesinde ihtiyacı olan kişilere ücretsiz yemek yapıldığı ifade edilmiştir. Habere Suriyeli mültecilerle yapılan görüşmelerden cümleler eklenerek Türk halkına karşı gösterilen kardeşlik olgusu güçlendirilmiştir. Haberin mikro incelemesinde ise, “kardeşlik”, “Türkiye bize kapılarını açtı”, “gönüllü” gibi kelimeler kullanılarak haberde mültecilere karşı olumlu bir algı yaratılmıştır. Haberin cümle yapılarının tümü aktif olarak kullanılmıştır. Haberde kullanılan tüm ifadelerin basit bir dille ve anlaşılır bir şekilde anlatıldığı görülmektedir (Birgün, 2019d).

2.2. Sabah Gazetesi

Sabah Gazetesinin 2019 yılının Ocak, Şubat ve Mart ayları arasındaki çevrimiçi haberlerinde Suriyelilere ait 4 haber vardır. Bu gazetenin haberlerinde genellikle hükümetin mülteci politikasıyla ilgili olumlu bir görüş çerçevesinde mağduriyet temalarının işlendiği görülmüştür. Mültecilere karşı nefret söyleminin açıkça ya da dolaylı olarak anlatıldığı herhangi bir habere rastlanmamıştır.

Gazetenin 09.01.2019 tarihinde yayınlanan “Lübnan Cumhurbaşkanı’ndan “Yüzyılın Anlaşması”na tepki” başlıklı haberin makro incelemesi yapıldığında haberin mağduriyet teması üzerinden anlatıldığı görülmüştür. Haberin başlığında bir devlet büyüğünün anlaşmaya rağmen tepkisini ortaya koyduğundan bahsedilmiştir. Haberin giriş cümlesinde ise başlıkta ki bu tepkinin, “toprağından kovulmuş ve kimliği elinden alınmış mültecilerin hakları” ifadesi dikkate alındığında, mülteciler için verilen bir tepki olduğu anlaşılmaktadır. Haberin konusu Lübnan Cumhurbaşkanlığından gelen yazılı açıklamaya göre Avn, Baabda Cumhurbaşkanlığı Sarayı’nda yabancı birçok diplomatı davet etmiştir. Bu davette, ABD “Yüzyılın Anlaşması”na değinmiştir, ancak Lübnan başkanı mültecilerin haklarını savunma pahasına yapılan anlaşma ile barışın olmayacağını dile getirmiştir. Mültecilerin Lübnan’da kalmasındaki endişesini dile getirerek mültecilere

lkelerine geri dönmeleri için uluslar arası platformda toplumun net bir duruşunun olmadığını dile getirmiştir. Habere Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliğinin 2017 sonu verisi olarak 2017'nin sonunda Lübnan'da bulunan mülteci sayısının 997 bin olduğu ifade edilmiştir. Haberin ara başlıkları "Mülteci Hakları pahasına...", "Bu Anlayışla Barışa Varılamaz", "Uluslararası Toplumun Net Bir Duruşu Yok" gibi ifadelerle aslında mültecilerin yanında bir tutum sergilerken aynı zamanda kendilerinin de ülke olarak mültecilere bakmak zorunda kaldıkları için mağdur olduklarının mesajını vermiştir. Haberde kullanılan gergin yüz ifadeli fotoğraflar ile haberde belirtilen ifadelerdeki ciddiyet kanıtlanmaya çalışılmıştır. Haberin mikro incelesi yapıldığında haberde aktif cümle yapılarının kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca haberde 6 adet fotoğraf kullanılmış olup, kullanılan tüm fotoğraflarda diplomatların gergin yüz ifadelerinin olduğu görülmüştür. Haberin "Uluslararası Toplumun Net Bir Duruşu Yok" ara başlığında mülteci probleminin zlememesinin nedeni uluslararası toplumun net bir duruşunun olmayışı gösterilerek nedensellik ilişkisi kurulmuştur ve ana tema desteklenmiştir. Haberde kullanılan tüm ifadelerin basit bir dille açık ve anlaşılır şekilde anlatıldığı görülmektedir (Sabah, 2019a).

Gazetede 21.01.2019 tarihinde "Federal hükümet çalışanlarına mültecilerin yemek desteği" başlığı altında mültecilerle ilgili bir haber paylaşılmıştır. Haberin makro incelemesi yapıldığında haber başlığında mültecilerin federal çalışanlarına yemek yaparak destek oldukları anlatılmıştır. Haberin giriş cümlesinde Felafel House isimli restoranın sahibi olan Terou'nun açıklamasına yer verilmiştir. Bu açıklamaya göre, Suriye'deki çatışmadan kaçıp ABD'nin Tennessee isimli eyaletine yerleşerek hayatını burada sürdüren Yasin Terou, federal hükümetin maaşını alamayan çalışanları yararına bir kampanya başlatmıştır. Bu kampanya ile işçiler, Felafel House restoranında kimliklerini göstererek ücretsiz bir şekilde yemek yiyebileceklerdir. Haberin ana teması olarak vefa işlenmiştir. Amerikalı insanların onlara sevgilerini gösterdiklerini, onların bunun karşılığında yardıma ihtiyaçları oldukları anda onlara vefa borçlarını ödemek uğruna yardım ettiklerini ve problem odaklı değil çözüm odaklı olduklarını ifade etmişlerdir. Haberin son kısmında Terou'nun mültecilere ev sahipliği yaptığı için Türk halkına da teşekkür ettiği verilmiştir. Türkiye'deki mülteci kardeşlerinden de aynı şekilde haberler duymak istediği belirtilmiştir. Haberin mikro incelemesi yapıldığında ise, "sevgi hareketi", "yardımseverlik", "sevgi için", "ev sahipliği" gibi ifadeler kullanılarak haber retoriği üzerinden olumlu bir algı yaratılmaya çalışılmıştır. Bu haberle mültecilerin mağduriyetlerinin yanı sıra iyi insanlar olduğu mesajı verilmiştir. "Biz de karşılı-

ğını veriyoruz” alt başlığı ile nedensellik ilişkisi kurulmuştur. Haberde mültecilere ait bir fotoğraf verilmiştir. Haber aktif cümle yapıları ile aktarılmıştır. Haberde kullanılan dil açık ve sade bir şekilde ifade edilmiştir (Sabah, 2019b).

Gazetenin 25.01.2019 tarihli haberin “Taksim kışkırtmasının arkasındaki kirli ittifak” isimli başlığının makro analizi yapıldığında mültecilere karşı kötü bir ittifakın yapıldığına dair bir argüman bulunmaktadır. Haberin giriş kısmında yılbaşı gecesinde Taksim’de kutlama yapan Suriyeli mülteciler için sosyal medya aracılığı ile bir linç kampanyasının başlatıldığı belirtilmiştir. Bu olayda 51 provokatör tutuklanmıştır. Linçi gerçekleştiren kişilerin arkasında HDP, FETÖ ve PKK’nın kurduğu ittifakının olduğu vurgulanmıştır. Haberde verilmek istenilen mesaj, mültecilere karşı nefret söyleminin yasa dışı gruplar ve bunların legal temsilcileri tarafından geliştirildiğidir; haberin teması ise mağduriyettir. “2 Bin 47 Kişi Gözaltına Alındı” alt başlığı ile suçlulara hak ettiği cezanın verildiği vurgulanmıştır. Haberin son bölümünde “Sözcü’den Destek” isimli bir alt başlık yer almaktadır. Bu başlık altında, *Sözcü* gazetesinin her fırsatta FETÖ terör örgütüne açıkça destek olduğu ve *Sözcü* gazetesinin, FETÖ’nün 17 Aralık operasyonundan bir gün öncesinde “AKP’nin gönderdiği silahlar belgelendi” diye bir manşet attığı ve bu gazetenin mültecilerin Taksim’deki eğlencesini internet sitesinde mülteci bir gencin eğlenmekte olan iki kadını taciz ettiği iddiası ile duyurarak provokasyonu yapan kişilere destek olduğunu belirtmiştir. Haberin mikro incelemesine bakıldığında, haberin son kısmında başka partilerin ya da başka gazetelerin provokasyonları desteklediği, ancak onların desteklemediği konusu işlenmiştir. “Ülkemde Suriyeli istemiyorum“, “Savaş bizim değil onların“, “Suriyeliler defolun“ gibi ifadelerle mültecilerin mağdur olduğu teması yinelenmiştir. Türkiye’de Suriyeli mültecilerin her daim korunduğuna ve mağduriyetlerinin giderilmesi için adalet sisteminin çalıştığına dair vurgu yapılarak metindeki başlıca söylem desteklenmiştir. Haberde mültecilere karşı Twitter’da yayınlanan tweetlerin ekran görüntüleri bir araya getirilerek, haber ile ilgili tweetlerin okuyucular tarafından okuması sağlanmıştır. Haberde aktif cümle yapısı ve sade bir dil kullanılmıştır (Sabah, 2019c).

Gazetenin 18.02.2019 tarihinde yayınlanan “YÖK’ten “Suriyeli mülteci öğrencilere ilişkin“ iddialara yalanlama” başlıklı haberin makro incelemesi yapıldığında başlıkta, mültecilere dair yayınlan haberin yanlışlığını düzeltilmek için bu haberin yapıldığı belirtilmiştir. Haberin giriş kısmında haberin konusu olarak Yükseköğretim Kurulu (YÖK), Türkiye’ye gelen Suriyeli mültecilerin sınavsız bir şekilde Türkiye’de istedikleri üniversitelere

gidebileceklerine dair haberlerin asılsız olduğunu belirtilmiş ve böyle bir durumun mümkün olmadığına ve bundan sonra da olmayacağına dair açıklamada bulunulmuştur. Haberde verilen Yükseköğretim Kurulu yazılı fotoğraf ile haberin kaynağının resmi bir kurum olduğu vurgulanmış ve haberin ciddiyeti kanıtlanmaya çalışılmıştır. Haberin mikro incelemesi yapıldığında ise, haber cümlelerinin aktif yapılar olduğu görülmüştür. Haber oldukça kısa, açık ve basit bir dille anlatılmıştır (Sabah, 2019d).

2.3. Habertürk Gazetesi

Habertürk gazetesinin 2019 yılının Ocak, Şubat ve Mart aylarındaki çevrimiçi haberlerinde Suriyelilere ait 50 haber vardır. Çalışmanın bu bölümünde bu 50 haberin 4 tanesi incelenmiştir. Bu gazetenin seçilme nedeni, *Habertürk*'ün yer yer mevcut iktidarın lehine ya da aleyhine haberler yapıyor oluşu ve bu bağlamda ideolojik anlamda liberal oluşudur. *Habertürk*'ün incelenen haber içeriklerinde mültecilere karşı nefret söyleminin açıkça ya da dolaylı olarak verildiği herhangi bir habere rastlanmamıştır. Bu çalışmada incelenen *Birgün*, *Sabah* ve *Habertürk* gazetelerinin 1 Ocak 2019 - 31 Mart 2019 aralığındaki haber sayısı kıyaslandığında 50 haber yaparak Suriyeli mültecilere çevrimiçi sayfalarında en çok yer veren gazete *Habertürk* olmuştur.

Gazetenin 04.01.2019 tarihinde “Suriyeliler için çözüm ne?” başlıklı haberinin makro incelemesi yapıldığında haber başlığından Suriyeliler ile ilgili yaşanan fikir ayrılığı vurgulanmıştır. Haberin giriş cümlesinde yılbaşında Özgür Suriye Ordusu bayrağı ile Taksim’de “kutlama” yapan mülteciler ile ilgili tartışmaların devam ettiği ifade edilmiştir. Özgür Suriye Ordusu bayrakları ile Taksim’de buldukları ayrıntısının 25.01.2019 tarihinde Sabah Gazetesi’nde yayınlanan haberde verilmediği görülmüştür. Haberde *Habertürk* yazarlarının mültecilerle ilgili yorumlarına yer verilmiştir. Bu yazarlar; Fatih Altaylı, Murat Bardakçı, Nagehan Alçı ve Nihal Bengisu Karaca’dır. Haber, “Göçmen dalgaları ile büyüyeceğiz” alt başlığı altında hükümete yakınlığı ile bilinen liberal kökenli yazarlardan Nagehan Alçı’nın yazısı ile başlamaktadır. Alçı, “Tehlikeli sularda yüzüyorsunuz” isimli yazısında Apple sahibi Steve Job’u örnek göstererek mültecilerin geldikleri ülkelere her zaman dinamizm ve zenginlik kazandırdığını iddia etmiştir. Ayrıca yazısına, imparatorluk mirasçısı bir ülkede yaşadığımızı ve sosyal medyada sadece beğenilmek adına mültecilerin dışlanmaması gerektiğini ve onlara ayrımcılık söylemi yapılmaması gerektiğini açıkça ifade etmiştir. Ayrıca, Türkiye’nin bir mülteci ülkesi olarak bilindiği ve bu göçlerle ülkenin daha da büyüyeceği vurgulanmıştır. Bu bağlamda, nefret söyleminden ve ötekileştirmeden uzak bir tutum sergilemiş ve hükümetin ‘açık kapı politi-

kası'nı desteklemiştir. Murat Bardakçı, "Almanya'nın kalkınmasındaki gibi" başlıklı yazısına mültecilerin sisteme dâhil edilmesi gerektiğini vurgulayarak başlamıştır. Mülteci konusuna dış politikadan örnek olarak 1960 yılındaki Almanya'yı vermiştir. Almanya'nın Doğu ve Batı olarak ikiye ayrıldığı sırada kalkınmak için Almanların yerine ülkelerinde bulunan sığınmacıların çalıştırıldığını ve ülke kalkınmasına ve sisteme dâhil edilen sığınmacıların ülke yararına ucuz iş gücü olarak çalıştırıldığını hatırlatmıştır. Genç Almanların çalışmama nedenlerini de havalı bir iş arayışında olmaları ile ilişkilendirmiştir. Bardakçı'nın yazısının ana konusu faydacılık üzerinedir. Yazıda, mültecilere karşı herhangi bir nefret söylemi söz konusu değildir. "Fatih Altaylı'dan 4 soru" alt başlığında ise Fatih Altaylı '4 milyon Yunan mülteci olarak gelse buna cevabı ne olurdu' sorusuna 4 soru ile cevap vermiştir. Altaylı'nın bu yazısında verilmek istenilen mesaj sorgulanılması gereken bazı soruların olduğudur. Yazıda, mültecilere karşı herhangi bir nefret söylemi söz konusu değildir. Nihal Bengisu Karaca "Suriyelilerin makûs tarihi" alt başlıklı yazısında nefret söyleminin aksine mağduriyet teması "makûs" ifadesi ile ilişkilendirilmiştir. Makûs tarihleri ne olursa olsun adlarının "Bu Suriyeliler", Esad'a karşı savaşa girişenlere "terörist", kaçanlara "korkak", uyum sorunu yaşayanlara ise "Ortadoğulu" olacağından geldiği ifade edilmiştir. Haberde herhangi bir fotoğraf verilmemiştir. Haberin mikro incelemesi yapıldığında yazarların ifadeleri ve haberde kullanılan dil sade ve anlaşılırdır. Haber aktif cümle yapıları ile yazılmıştır (Habertürk, 2019a).

Gazetede 14.01.2019 tarihinde "Ürdün'de Suriyeli kadın kendini yaktı" başlığı ile Suriyeli kadın mülteciler ile ilgili bir haber yapılmıştır. Bu haberin makro incelemesine bakıldığında, Suriyeli mülteci bir kadının kendini yaktığı anlatılmıştır. Haberin giriş cümlesine bakıldığında bu başlığın nefret söylemi ve ötekileştirme ile yapılmadığı anlaşılmaktadır. Çünkü başlıkta değinilmek istenilen, kendini yakan şahsın Suriyeli olup huzur bozduğu değil, geçim sıkıntısı çekip zor durumda olduğu için bunu yaptığıdır. Haberin ana konusu Ürdün-Suriye sınırındaki Rekban mülteci kampında yaşayan bir kadının 3 çocuğunun açlığına dayanamadığından dolayı kendini yaktığıdır. AA Haber'in eklediği son bilgiye göre de kadının ağır yanıkları olduğu ve tedavisinin devam ettiği eklenmiştir. Haberin kaynağı olarak Rekban mülteci kampı basın sorumlusu Ömer el-Hımsi'nin yanında AA Haber'in bilgisi de eklenerek haberin güvenilirliği artırılmıştır. Haber mağduriyet teması üzerinden aktarılmıştır. Haberde çocuklarının açlığına dayanamadığı için kadının kendini yaktığı anlatılarak neden-sonuç ilişkisi kurulmuştur. Haberin mikro incelemesi yapıldığında, haber ile ilgili her-

hangi bir fotoğraf verilmemiştir. Haberin genelinde aktif cümle yapısı kullanılmıştır. Cümle yapılarının tamamı basit ve sade bir dille okuyucuya aktarılmıştır. Haber, “dayanamadı”, “açlık”, “ağır yanık” gibi ifadeler üzerinden okuyucunun acıma duygusunu uyandırıcı nitelikte verilmiştir (Habertürk, 2019b).

Gazetede 04.02.2019 tarihinde “Suriye’den sonra İngiltere’deki evlerinden de ayrılmak zorunda kaldılar” başlıklı haberin makro incelemesi yapıldığında, haber başlığında bu haberde mağduriyet temasının işleneceği mesajı verilmiştir. Haberin giriş kısmında, saldırıya uğrayan Cemal’in babasının olaya getirdikleri yoruma yer verilmiştir. Babası, çocuklarının ve onların tehdit edildiği videodan sonra artık güvende olmadıklarını, buldukları yerden ayrılmak zorunda kaldıklarını ve başka herhangi bir seçeneklerinin olmadığını açıklamıştır. Haberin konusu, iç savaş yüzünden Suriye’den ayrılmak zorunda kalan Cemal ve ailesinin sığındıkları İngiltere’de de saldırıya uğradıktan sonra ayrılmak zorunda kalmaları ile başlar. Cemal 16 yaşındadır ve Huddersfield kentinde okul arkadaşı tarafından saldırıya uğramıştır. Cemal’in babası Guardian gazetesine yaptığı açıklamadan 3 gün önce şehri terk ettiklerini bildirmiştir. Babanın adı haberde verilmemiştir. Baba, İngiltere’ye yeni bir gelecek kurmak için geldiklerini ve güvende olacaklarını umduklarını, ancak diğer ülkelerin de aynı şeyi yapacağı fikrine sahip olduğunu belirtmiştir. Cemal’in kız kardeşi Farah’ın ifadesine de haberde yer verilmiştir. Farah, başörtüsünü ve saçını sürekli olarak okul arkadaşlarının çektiğini anlatmıştır. Haberde mağduriyet teması, başlıkta da belirtildiği gibi, işlenmiştir. Haberde “Diğerleri de aynı şeyi yapacak”, “Başörtümü ve saçımı çekiyorlardı”, “Kimse bizi dinlemedi” alt başlıkları ile ötekileştirildikleri, İslam karşıtı kişiler tarafından şiddete maruz kaldıkları ve mağdur oldukları vurgulanmıştır. Habere ait videodan 3 fotoğraf kolaj şeklinde verilmiştir ve haberin inandırıcılığı arttırılmıştır. Haberin mikro incelemesinde ise cümle yapıları aktif bir şekilde verildiği görülmektedir. Haberin dili sade ve anlaşılırdır. Haberde sürekli olarak görgü tanıklarının cümlelerine yer verilmiştir (Habertürk, 2019c).

Gazetede 11.02.2019 tarihinde “Kurtarma gemisinde Aylan Kurdi adı verildi” başlıklı haberin makro incelemesi yapıldığında haberin giriş cümlesinde sığınmacı kurtarma gemisi olan Professor Albrecht Penck’ e 2015’in Eylül ayında Bordum açıklarında boğularak ölen Suriyeli bebek Aylan Kurdi’nin adının verildiği anlatılmıştır. Haberde “yürek burkan”, “trajik”, “üzüntü” kelimeleri üzerinden mağduriyet teması işlenmiştir. Haberde bebeğini kaybeden babanın yaşadığı keder onun cümleleri ile aktarılmış ve ölen çocuğunun adının gemiye verilmesinden dolayı yaşadığı mutluluk

ifade edilmiştir. Haberde 3 fotoğraf kullanılmıştır. Bunlar, Aylan Kurdi'nin ölü olarak kıyıda yatan hali, babanın üzüntü içerisindeki hali ve geminin fotoğrafıdır. Fotoğraflar haberi sadece özetlemekle kalmamış aynı zamanda haberin okuyucuya verdiği duygunun daha da artmasına neden olmuştur. Haberin mikro incelemesinde ise, cümle yapıları aktiftir ve haber sade ve anlaşılır bir dil ile yazılmıştır. Geminin fotoğrafı ve üzerinde Aylan Kurdi yazması haberin inandırıcılığını arttırmıştır (Habertürk, 2019d).

Gazetede 12.03.2019 tarihindeki “Türk sanatçı Rahman Altın, Mama filmiyle bir ödüle daha aday...” başlıklı haberin makro incelemesi yapıldığında başlık ile mülteciler arasında herhangi bir bağlantı kurulamamaktadır. Haberin giriş kısmında Rahman Altın'ın “Cenneti Beklerken” ve “Kelebeğin Rüyası” filmlerinin müzikleri ile ödül aldığı ve bestesini yaptığı ‘Mama’ filminin müziği ile yeni bir ödüle aday olduğu anlatılmaktadır. Bu haber ile mülteci konusunun bağlantısı şudur; bu film Suriye'deki çatışmalardan ve iç savaştan kaçan Suriyeli bir mültecinin hayatta kalma ve yeni bir ev kurma hayali ile bir çıkış yolu aramasını anlatmaktadır. Film üzerinden mağduriyet ve duygudaşlık duygusu izleyicilere, dolaylı olarak da haberi okuyanlara yansıtılmıştır. Nefret söyleminin aksine, ana tema birçok gazetede olduğu gibi mağduriyettir. Haberde bir adet fotoğrafa yer verilmiştir. O da Rahman Altın'ın fotoğrafıdır. Haber, Rahman Altın'ın aldığı ödüller listesi ile sonlandırılmıştır. Haberin mikro incelemesinde, cümle yapıları göz önünde bulundurulduğunda haberin genel anlamda aktif bir cümle yapısı ile yazıldığı görülmüştür. Haber anlaşılabilir bir dil ile yazılmıştır (Habertürk, 2019e).

Sonuç

Radyo, televizyon ve gazete gibi kitle iletişim araçları yayınladıkları haberler ve enformasyon kaynakları ile kamuoyu oluşumunda oldukça önemli bir rol oynamaktadır. Bu kitle iletişim araçları ile üretilen söylemler, geniş kitleleri etkiler ve söylemler eylemlere dönüşür. Medya aracılığı ile halka aktarılan mesajlar olumlu ya da olumsuz düşünce oluşturmakta ve bu, kullanılan dil ve ideoloji üzerinden doğal bir süreç içerisinde gerçekleştirilmektedir.

Haberlerde verilen gerçek ile olaylardaki gerçek, ideoloji farklılıklarından dolayı, değişime uğramış ve harmanlanmış şekilde izleyicilere ya da dinleyicilere sunulmaktadır. Medyanın kalkınması için gereken ekonomik dinamikler, siyaset ile basın arasındaki ilişkiyi doğrudan etkileyebilmekte ve bunun sonucunda da yansıtılan gerçek dönüşüme uğrayabilmektedir. Medya kuruluşu sahiplerinin ideolojik düşünceleri ve siyasi bağlantıları,

mutlak gücün vermek istediği mesajı, haberlerdeki metinler içerisine gizlenerek, çoğu kez örtük bir şekilde, izler kitle aktarılır.

Toplumun belirli kesimleri arasında yaşanan ideolojik, siyasal, tarihsel, sosyokültürel ve ekonomik çatışmalar, medya aracılığı ile aktarılan söylemlerin belirli dönemlerde daha fazla ya da daha az olmasını belirleyen olgulardır. Medyanın duyduğu ticari kaygılar, siyasilerin baskın gücünün basındaki etkisini doğrudan arttırmıştır. Bu kaygılar, medyanın sunuş şeklini etkilemekte ve bu bağlamda aynı gün yazılan aynı olay, farklı gazetelerde farklı şekillerde verilebilmektedir.

Türkiye'nin konumu gereği, çevresindeki krizlere duyarsız kalmaması sonucunda 2011 yılında Suriyelilerin Türkiye'de misafir edilmesi olağan bir durum olarak görülebilir. 2011'den günümüze kadar gelen süreçte Suriyeli mülteci konusunun hükümete yakın ve muhalif gazetelerde farklı şekillerde yansıtılması beklenirken bu gazetelerin benzer söylemleri kullandığı görülmüştür. Bu üç gazetede de sığınmacıları acınacak halde ve yardıma muhtaç kişiler olarak tanımlamaktadır. İdeolojik farklılıklar, Türkiye'nin Suriye iç savaşına müdahalesi ve akabinde ortaya çıkan mülteci akınının İslami argümanlarla meşrulaştırılmaya çalışılmasının doğru olup olmadığı konusunda yaşanmaktadır.

Türkiye medyasında mülteci haberlerinin incelenme biçimleri ve oluşturulmak istenilen düşünceler, Suriyeli mültecileri ve uyum süreçlerini oldukça fazla etkilemektedir. Hükümete yakın ve uzak gazetelerin çıkardıkları sonuç genellikle farklı iken işlenen mağduriyet teması her üç gazetede de aynıdır.

Birgün gazetesi, Suriyeli mültecilerin mağduriyeti teması üzerinden hükümeti eleştiren mesajlar vermiştir, ancak bu mesajı verirken Suriyelere karşı herhangi bir nefret söylemi söz konusu değildir. Mültecilerin yardıma muhtaç oldukları ve zor bir savaştan kaçarak Türkiye'ye geldikleri belirtilmiştir. Ne var ki, hükümetin bu insanları korumak ve yardım etmek için Türkiye'ye kabul etmesini yanlış bir politika olarak belirli retorikler üzerinden eleştirmiş ve bu insanların Türkiye'de başlarına gelen kazalardan, yaşadıkları ekonomik ve psikolojik zorluklardan ve yaşadıkları can kayıplarından hükümeti sorumlu tutmuştur. Suriyeli mültecilere “biz” ve “onlar” söylemi üzerinden ötekileştirmek yerine var olan duruma hümanist bir bakış açısı ile yaklaşmış ve ayrımcı dil ve nefret söylemi kullanmak yerine, dolaylı ve direkt anlamda, hükümet eleştirisi yapmıştır.

Sabah gazetesi, hükümetin ‘açık kapı’ politikasını ve Türkiye'ye mülteci alımını olumlu bir şekilde aktarmıştır. İktidara yakınlığından dolayı

mülteci olayını fedakârlık olgusu ile alıcıya aktarmış ve Türkiye için sahiplenilen ülke imajı çizmiştir. Mültecilerin yaşadıkları problemleri mağduriyet teması üzerinden işlemiş ve ayrımcı bir söylemden kaçınmıştır. Nefret söyleminin oluşmaması adına haberlerinde kamuoyu oluşturmaya çalışmıştır. Mültecileri maddi ve manevi bir yük olduğu argümanının dışına çıkarak onlara misafirperver ve yardımsever davranılması gerektiğinin mesajını vermeye çalışmaktadır. Bu mesajları bazen psikolojik olarak bazen ise İslami terminoloji üzerinden ‘din kardeşliği’ söylemi ile vermiştir.

Habertürk gazetesinde ise ne hükümet yanlısı bir tutum ne de hükümet karşıtı bir tutum görülmektedir. Bu gazete, mülteciler konusunda bazen sahiplenici bir imaj çizerken bazen de Türkiye’de meydana gelen olayların uygulanan yanlış politikaya bağlı olduğu mesajını vermiştir. Suriyelilere karşı diğer iki gazetede olduğu gibi nefret söylemi veya ayrımcı bir dil kullanılmamıştır.

Kaynakça

- Arcimaviciene, L. ve Bağlama, Sercan H. (2018). “Migration, Metaphor and Myth in Media Representations: The Ideological Dichotomy of ‘them’ and ‘us’”. *Sage Open* 8/2: 1-13.
- Arkonacı, Sibel Ayşen. (2014). *Psikolojide Söz ve Anlam Analizi, Niteliksel Duruş*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Çağlak, Engin (2019). “Medyada Algı Yönetimi Aracılığıyla Kamuoyu Oluşturulması: 1915 Avusturyasında Broken Hill Olayı Üzerinden Savaş Söylemi Çözümlemesi”. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21: 4.
- Çoban, Serhat vd. (26/27 Ekim 2015). “Uluslar Arası Yeni Medya Yeni Yaklaşımlar 26-27/10/2015 Konferansı Yeni Medyada Barış ve Savaş Dili” Çanakkale-Türkiye, 226.
- Demirbaş, Timur (2017). “Nefret Söylemi ve Nefret Suçları”. D.E.Ü. *Hukuk Fakültesi Dergisi*, 4.
- Erdoğan, Cennet (2019). *Türkiye Basınında Suriyeli Mülteci Kadın İmgesi: Farklı Yaklaşımlar*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Foucault, Michel (1969). *The Archeology of Knowledge*. London: Tavistock.
- Güngör, Nazife (2011). *İletişim Kuramları ve Yaklaşımları*. İstanbul: Siyasal Kitapevi.

- Karan, Ulaş (2012). *Nefret İçerikli İfadeler, İfade Özgürlüğü ve Uluslararası Hukuk*. (Ed.: Yasemin İnceoğlu). *Nefret Söylemi ve/veya Nefret*. İstanbul: Ayrıntı Yayınevi.
- Mill, John, Stuart(2015): *Özgürlük Üzerine*. (Çev. Tuncay Türk). İstanbul: Oda Yayınları.
- Parker, I. (2002). "Discourse analysis". (Ed. P. Banister., E. Burman., I. Parker., M. Taylor., C. Tindal). *Qualitative Methods in Psychology: A Research Guide*. Buckingham: Open University Press, 92-108.
- Potter, J., ve Wetherell, M. (1987). *Discourse and Social Psychology: Beyond Attitudes and Behaviour*. London: Sage.
- Punch, K. Keith. (2005). *Sosyal Araştırmalara Giriş: Nicel ve Nitel Yaklaşımlar*. (Çev. D. Bayrak, H. B. Arslan, Z. Akyüz). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Punch K. Keith (2011). *Sosyal Araştırmalara Giriş: Nitel ve Nicel Yaklaşımlar*. (Çev. Dursun Bayrak, H. Bader Arslan, Zeynep Akyüz). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Sözen, Edibe. (1999). *Söylem: Belirsizlik, Mübadele, Bilgi, Güç ve Refleksivite*. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Sözen, Edibe (2014), *Söylem: Belirsizlik, Mübadele, Bilgi/Güç ve Refleksivite*. Ankara: Birleşik Yayınları.
- Özbilgin, Mustafa. (2019). "Farklılık, Eşitlik ve Güç". *Örgütlerde Güç ve Politika*. (Ed. Harun Yıldız ve Tarhan Okan). İstanbul: Beta Yayınları, 289-303.
- Türay, Aras (2016). *Nefret Söylemi Bağlamında Halkı Kin ve Düşmanlığa Tahrik Suçu*. Ankara: Seçkin Kitabevi.
- Ülkü, Güler. (2004). "Söylem Çözümlemesinde Yöntem Sorunu ve Van Dijk Yöntemi". *Haber Hakikat ve İktidar İlişkisi*. (Ed. Ç. Dursun). Ankara: Elips Yayınları.
- Van Dijk, Teun A. (1988). *News Analysis Case Studies of International and National News in the Press*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- Van Dijk, Teun A. (2003). *Critical discourse analysis. The Handbook of Discourse Analysis*. Deborah Schiffrin, (Ed. Deborah Tannen ve Heidi E. Hamilton). Oxford: Blakwell Publishers, 352-372.
- Yüksel, C. B. (2012). *İdeoloji ve Gündelik Hayatta Milliyetçilik: Rahip Santoro Cinayeti ve Basında Temsili*. Ankara: Genesis Kitap.

Zeynep Gül (2018). *Nefret Söylemi Bağlamında Türk Basınındaki Suriyeli Mülteci Haberlerinin Eleştirel Söylem Çözümlemesi*. İstanbul: İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Weber, Anne (2009). *Nefret Söylemi El Kitabı*. Strazburg: Council of Europe Publishing.

İnternet Kaynakları

Birgün (2019a). “Türkiye’de göçmen işçi olmak: Pasaport rehin sömürü tavan”. 2 Ocak. <https://www.birgun.net/haber/turkiye-de-gocmen-isci-olmak-pasaport-rehin-somuru-tavan-242031> (08.12.2019).

Birgün (2019b). “Medyadaki Suriyeli algısı ayrımcılığı tetikleyebilir”. 14 Şubat. <https://www.birgun.net/haber/medyadaki-suriyeli-algisi-ay-rimciligi-tetikleyebilir-246920> (08.12.2019).

Birgün (2019c). “İstanbul’un taşı toprağı ölüm”. 19 Mart. <https://www.birgun.net/haber/istanbul-un-tasi-topragi-olu-250397> (08.12.2019).

Birgün (2019d). “İki halk bir kazan bol kepçe kardeşlik”. 26 Mart. <https://www.birgun.net/haber/iki-halk-bir-kazan-bol-kepce-kar-deslik-251135> (08.12.2019).

Habertürk (2019a). “Suriyeliler için çözüm ne?”. 4 Ocak. <https://www.haberturk.com/suriyeliler-icin-cozum-ne-2281288> (11.12.2019).

Habertürk (2019b). “Ürdün’de Suriyeli kadın kendini yaktı”. 14 Ocak. <https://www.haberturk.com/urdun-de-suriyeli-kadin-kendini-yakti-2290879> (11.12.2019).

Habertürk (2019c). “Suriye’den sonra İngiltere’deki evlerinden de ayrılmak zorunda kaldılar”. 4 Şubat. <https://www.haberturk.com/suriye-den-sonra-ingiltere-deki-evlerinden-de-ayrilmak-zorunda-kaldilar-2340511> (11.12.2019).

Habertürk (2019d). “Kurtarma gemisine Alan Kurdi’nin adı verildi”. 11 Şubat. <https://www.haberturk.com/kurtarma-gemisine-alan-kurdi-nin-adi-verildi-2369371> (11.12.2019).

Habertürk (2019e). “Türk sanatçı Rahman Altın ‘Mama’ filmiyle bir ödüle daha aday”. 12 Mart. <https://www.haberturk.com/turk-sanatci-rahman-altin-mama-filmiyle-bir-odule-daha-aday-2400604> (11.02.2019).

Türk Dili Kurumu (2019). “Nefret”. Türk Dil Kurumu, <https://sozluk.gov.tr/> (11.02.2019).

- Sabah (2019a). “Lübnan cumhurbaşkanından yüzyılın anlaşmasına tepki”. 9 Ocak. <https://www.sabah.com.tr/dunya/2019/01/09/lubnan-cumhurbaskanindan-yuzyilin-anla-smasina-tepki> (09.12.2019).
- Sabah (2019b). “Federal hükümet çalışanlarına mültecilerin yemek desteği”. 21 Ocak. <https://www.sabah.com.tr/amerika/2019/01/21/federal-hukümet-calisanlarina-multecilerin-yemek-destegi> (09.12.2019).
- Sabah (2019c). “Taksim kışkırtmasının arkasındaki kirli ittifak”. 25 Ocak. <https://www.sabah.com.tr/gundem/2019/01/25/taksim-kiskirtma-sinin-arkasindaki-kirli-ittifak> (09.12.2019).
- Sabah (2019d). “YÖK’ten Suriyeli mülteci öğrencilere ilişkin iddialara yalancılık”. 18 Şubat. <https://www.sabah.com.tr/egitim/2019/02/18/yokten-suriyelimulteci-ogrencilere-iliskin-iddialara-yalancilik> (09.12.2019).
- “Sosyal Medyanın Nefret Söylemi için Kullanılması İfade Özgürlüğü Değildir!”. <http://yenimedya.wordpress.com/2012/01/20/sosyal-medyanin-nefret-soylemi-icin-kullanilmasi-ifade-ozgurlugu-degildir/>. (12.10.2018).